

Abb. 17: Eingang ins 2. Turmobergeschoss, Blick vom Turminnenen hin (vgl. Abb. 13). Detail vom westlichen Portalpfosten und der Schwelle (rechts), in der Mitte Konsole nach der Zugbrücke, die aber keine Spuren nach ihrer Befestigung zeigt (Foto Autor, 2011).

Abb. 18: Geodätische Aufnahme der Holzrostreste über dem 2. Turmobergeschoss (vgl. die Legende; T. Vyleta – M. Černý, 2011, vgl. auch die Anm. 13; zum Druck von J. Veselý und J. Marounek vorbereitet).

Abb. 19: Reste des Holzrostes über dem 2. Turmobergeschoss, Ostwand, Gesamtansicht (Foto Autor, 2011).

Abb. 20: Reste des Holzrostes über dem 2. Turmobergeschoss, Nordwand, Teilansicht (Foto Autor, 2011).

Abb. 21: Reste des Holzrostes über dem 2. Turmobergeschoss, Südostecke, Detailansicht (Foto Autor, 2011).

Abb. 22: Reste des Holzrostes über dem 2. Turmobergeschoss, Teil der Süd- wand, Detailansicht (Foto Autor, 2011).

Abb. 23: Reste des Holzrostes über dem 2. Turmobergeschoss, Westwand, Teilansicht, Partie über dem sekundär errichteten Eingang (Foto Autor, 2011).

Abb. 24: Innenraum des 3. Turmobergeschosses, Ostwand, Detailansicht. Unten Relikt vom Holzrost, oben der untere Teil der schartenartigen Öffnung, links ein stärkerer, über die ganze Mauerstärke reichender Gerüstträger (vgl. Abb. 18, Schnitt D-D', und Abb. 11; Foto Autor, 2011).

Abb. 25: Innenraum des 3. Turmobergeschosses, schartenartige Öffnung in der östlichen Mauer (vgl. Abb. 24). Dicht über der Bank das Rundholz eines der Gerüstträger (Foto Autor, 2011).

Abb. 26: Innenraum des 4. Turmobergeschosses, Blick zur Nordostecke, mit zwei schartenartigen Öffnungen (Foto Autor, 2011).

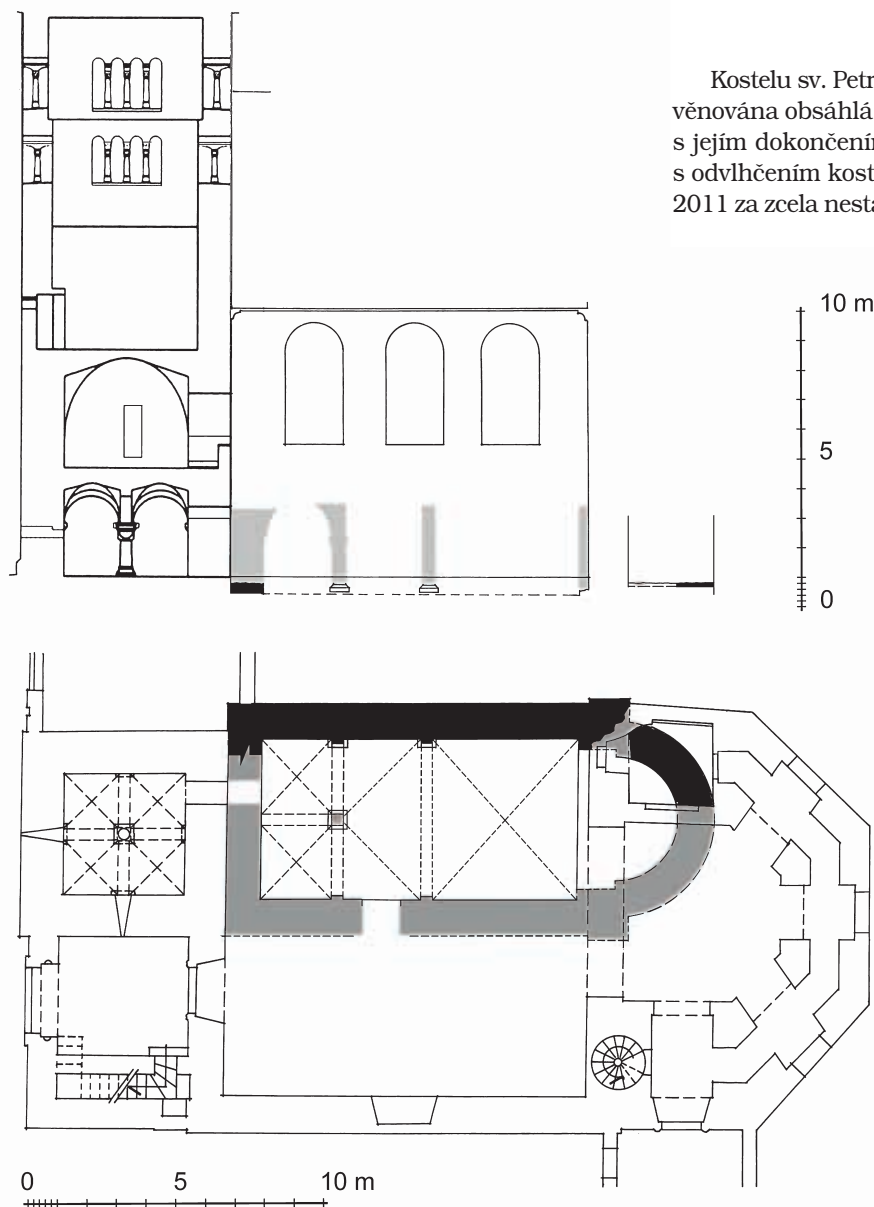
Abb. 27: Innenraum des 4. Turmobergeschosses, vertikales Glied an der Süd- wand, Detailansicht (Foto Autor, 2011).

Abb. 28: Zeitz (Sachsen-Anhalt), Teil der spätgotischen Stadtmauer mit Scharnennischen, an deren Seiten sich kleine Ablegischen befinden, ähnliche wie die Nische im 1. Obergeschoss des Turmes von Gutštejn (Foto Au- tor, 2006).

(Übersetzung J. Noll)

DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ K ROMÁNSKÉ PODOBĚ KOSTELA VE SVOJŠÍNĚ

JAN ANDERLE - MILENA HAUSEROVÁ

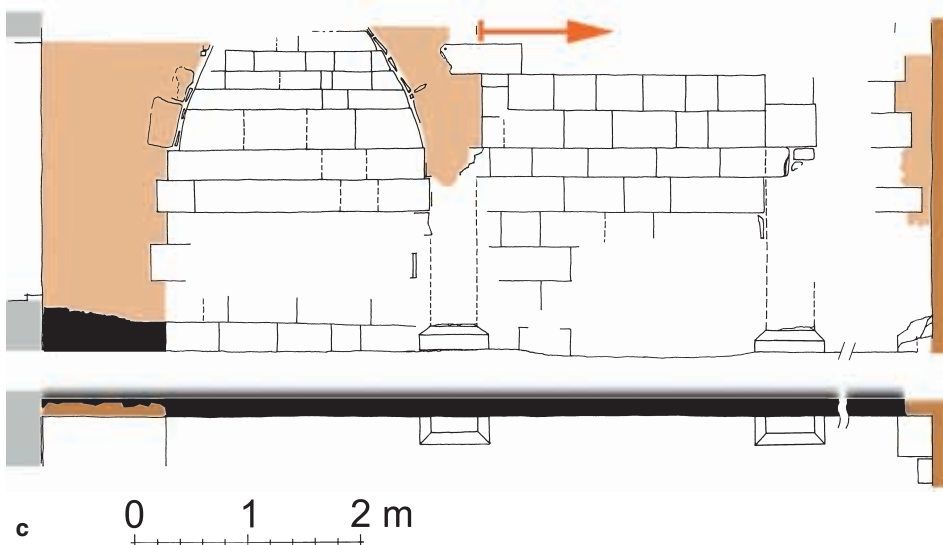

Kostelu sv. Petra ve Svojšíně (okres Tachov) byla nedávno věnována obsáhlá studie.¹⁾ V náhodném časovém souběhu s jejím dokončením byly zahájeny stavební práce spojené s odvlhčením kostela. V jejich rámci došlo v červenci roku 2011 za zcela nestandardních a ve svých důsledcích pro tu-

to památku nepříliš šťastných okolností k odkrytí stavebních situací, které nicméně dále dokreslily úvahy rozvíjené v právě uveřejněné práci a umožnily jejich doplnění.

V interiéru kostela byla ze severní románské zdi lodi do výše, kam dosáhne stojící muž, mechanickým kladivem odstraněna omítka ze začátku 20. století. Stejně byla zbavena omítky také velká část interiéru presbytáře. Líc odhaleného románského kvádrového zdiva včetně autentického spárování byl rozbrázděn záseky po odtesávání omítky. Po upozornění na tuto okolnost a ještě před tím, než stav shlédla svolaná komise dne 11. 8. 2011, byla stříkanou omít-

Obr. 1: Svojšín (okres Tachov), kostel sv. Petra a Pavla, schéma půdorysu a dílčího podélného řezu s pohledem k severu. Černě značeno doložené stratigraficky nejstarší románské zdivo. V půdorysu šedě zdivo hypoteticky předpokládané (přesná poloha jižní zdi lodi a rozsah apsidy nejsou známy); naznačen možný způsob zaklenutí. V podélném řezu šedě stopy odstraněných románských stavebních prvků podle zjištění na severní stěně lodi (s využitím plánového podkladu M. Falty [2011] zaměření a kresba J. Anderle).

Obr. 2: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, a – pohled do interiéru (foto J. Sommer); b – pohled do severozápadního koutu lodi, licová plocha románské zdi je rozbrázděna nešetrným otloukáním omítek. Jízva po ubourané západní zdi románské lodi (vlevo), dosedající kápi křížové klenby a přizdním pilastru čelní arkády tribuny (vpravo) vyplentovány cihlami (foto J. Anderle); c – severní zeď lodi, dílčí půdorys a pohled z interiéru. V řezu nejstarší románské zdivo černé; románské, k němu dodatečně připojené, šedé; barokní hnědé. Světlejší hnědá v pohledu značí barokní přezdění jizev po odstranění románských konstrukcí, oranžová šipka zónu s výraznými stopami působení požáru. Intaktní součástí vítězného oblouku románské etapy je pouze jeden poškozený kvádr v samém severovýchodním koutě lodi (na obrázku vpravo, zaměření a kresba J. Anderle).

kou provedena „retuš“ na nejhůře postižených místech, což spolu s pozůstatky vysoce soudržné omítky ze začátku 20. století znemožnilo úplnou měřickou dokumentaci spárořezu románského kvádřového zdiva (obr. 2). V celé délce lodi byla severní zeď bez účasti archeologa odkopána v šířce půl metru do hloubky 60 cm pod dnešní dlažbu i pod domnělou úroveň románské podlahy a výkop byl teprve dodatečně archeologem začištěn.²⁾ Fotografickou dokumentací nálezu komplikoval materiál složený v severní části lodi. V sakristii navazující na severovýchodní nároží románské lodi byl následným plošným odkryvem odhalen půdorys severního úseku apsidy

zbořené při barokní přestavbě kostela. Nález byl učiněn v místech, kde byl předpokládán podle článku z roku 2012. Odhalený relikt apsidy je tvořen částí nadzemního zdiva zachovaného v rozsahu jediné řádky kvádrů jejího vnějšího líce (výška zhruba 18 cm), otisku odebraných kvádrů a jediného kvádríku zachovaného v původní poloze ve vnitřním lici apsidy. Takto lze stanovit tloušťku zdi apsidy na 126 cm³⁾ (obr. 3 a, b). Situace zjištěná ve výkopu v severozápadním koutě interiéru nynější lodi potvrdila existenci západní zdi románské chrámové lodi. Její výskyt v tomto místě byl ze stavebních souvislostí předpokládán, přestože nad terénem již zcela zanikla. Pod úrovní nynější podlahy byl odhalen její úsek provázaný s románskou severní zdí dochovanou dodnes v téměř plné výši. Románská věž umístěná v podélné

ose lodi se k její západní zdi přimykala na spáru.⁴⁾ Tloušťka zjištěného pozůstatku západní zdi románské lodi činí 110 cm, což odpovídá tloušťce zdi severní (obr. 4). Nad úrovní dnešní podlahy byla západní zeď zbořena při rozšiřování kostelní lodi jižním směrem. Jízva po jejím provázání se severní stěnou zaplntována cihlami (obr. 2).⁵⁾

Na východním konci severní zdi výkop obnažil půdorysné odsazení vítězného oblouku v rozsahu jediného kvádru in situ nad lomovým zdivem základu. Zdivo navazující na severní stranu vítězného oblouku od dnešní podlahy výše vzniklo vůči románské etapě dodatečně za druhotného použití některých románských kvádrů. Obsahuje zazděný výstup ze sakristie na kazatelnu (obr. 5). Autentický románský lic zde nedosahuje ani severovýchodního koutu lodi.

Obr. 3: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, a – odhalený úsek zdiva románské apsidy v severní sakristii barokního chóru (foto J. Sommer); b – pohled na vnitřní část oblouku apsidy (foto J. Anderle).

Sledovaná část románského vnitřního líce severní zdi se skládá z kvádrů arkózy okrové a černé barvy⁶⁾ (obr. 6). Jde o stavební materiál ze severozápadního okolí Plzně. Jeho užívání bylo příznačné pro první vrstvu kladrubských klášterních podniků a staveb tímto klášterním okruhem ovlivněných. V použití jednotlivých barevně odlišných kvádrů není patrný systém či výtvarný záměr. Kvádrový líc se zvedá nad značně nerovnou a možná vzhledem ke konstantní hloubce výkopu snad ne vždy dosaženou vrstvou, kterou tvo-

ří vápenná malta proložená drobnějším lomovým kamenem. Vzhledem k rozsahu výkopu není známo, zda tato vrstva představuje pouze základ stavby, či s ní souvisejí též případné konstrukce původní podlahy. Podobu románské podlahy v lodi neznáme. Její úroveň jen odhadujeme z polohy patek pilastrů odkrytých ve výkopu (obr. 7). Z ní vyplývá, že podlaha klesala v mírném sklonu východním směrem. Ve vztahu k přízemí pozdější románské věže se ocitala zhruba o 45 cm níže.

Obr. 4: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, pohled podle severní zdi směrem k věži. Výkop odhalil pod podlahou pozůstatek předpokládané a nad terémem již zaniklé románské západní zdi kostela (foto J. Anderle).

Vnitřní líc severní zdi lodi člení pozůstatky románských pilastrů. První z nich se nalézá přibližně ve čtvrtině délky lodi směrem od západu. Bezpochyby souvisel s konstrukcemi pavlačové části tribuny. Druhý dělí délku lodi zhruba na polovinu. Z pilastrů se zachovaly zejména prosté kvádřové patky s jednoduše okoseným přechodem na dřík. Obdobně jednoduchou profilaci shledáme také u paty arkádového oblouku ve východní zdi 1. patra věže.⁷⁾ Dříky pilastrů byly nad tímto přechodem odesány do úrovně okolního líce stěny. Další podrobnosti o tvaru pilastrů nebylo možné zjistit. Odhadnout lze pouze přibližnou polohu hlavice pilastru tribuny, na níž dosedal čelní oblouk její arkády. Hlavice se nacházela v zóně asi 105 až 130 cm nad dnešní podlahou. Tvar hlavice se nezachoval, ale její přítomnost dokládá vztah mezi zhruba parabolickou křivkou čela podklenutí tribuny a stopou dříku pilastru.

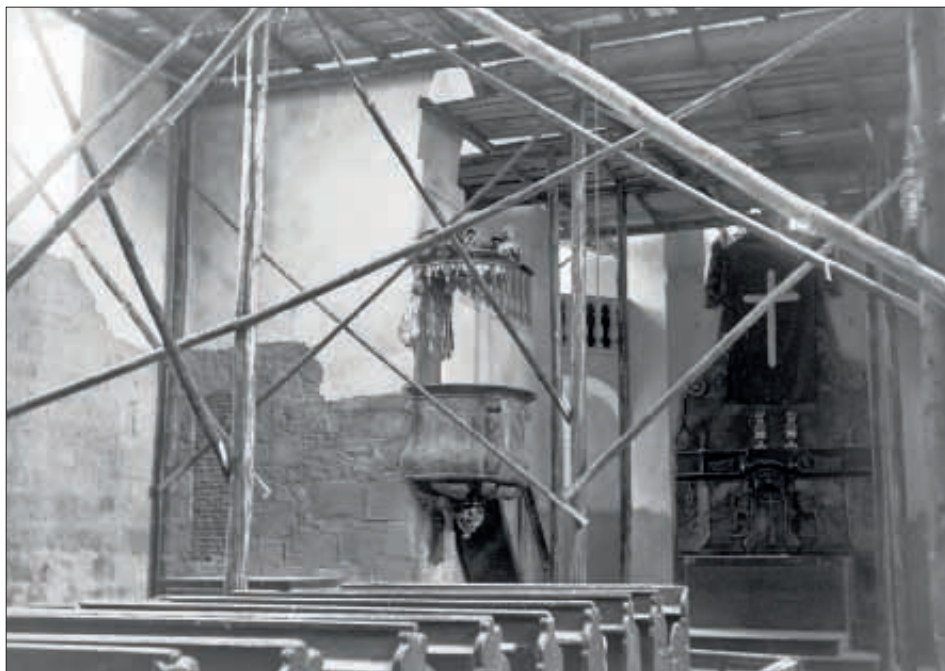
Zjištěný formát kvádrů v odkrytém líci severní zdi kolísá ve značném rozptylu kolem výšky 30 cm. Výjimku tvoří drobnější kvádríky čela podklenutí tribuny. Místy se zachovalo autentické spárování s charakteristickým „podřezáním“ (obr. 6). Způsob kladení líce dané partie dokazuje, že pavlačová tribuna v západní čtvrtině lodi patřila do prvotního stavebního záměru. Malta spárování a také povrch kvádrů, mimo část severní zdi chráněnou konstrukcemi tribuny, nese výrazné známky barevné změny, kterou vyvolala oxidace železitě složky kamene i malty působením žáru. Jde zřejmě o následek silného požáru, k němuž došlo v době, kdy klenba tribuny, a tudíž zřejmě celá její konstrukce a také románská západní zeď lodi, ještě existovaly.⁸⁾

Románskou úpravu spár překryla nová v podobě plastických pásek o šířce zhruba jednoho palce, jež ostře vystupují několik málo milimetrů nad okolní líc a které byly vytvořeny maltou velice jemného složení. Podle absence zjištěných stop tepelné přeměny a vzhledem k analogiím⁹⁾ tu-

to úpravu klademe do období gotiky (obr. 8). Obdobná úprava spar kvádrového zdiva je dodnes zachována v podstřeší na jižní stěně románské věže.¹⁰⁾ Stopy této úpravy spar místy zůstaly zachovány i na druhotně použitých románských kvádrech v mladším zdivu svojšínského kostela.

Severní stěna lodi pod úrovní dnešní podlahy nese zbytky omítky z některé následné vývojové fáze kostela. Na jejím dolním okraji byly ve východním úseku zjištěny stopy přilnutí k zaniklé horizontální úrovni.¹¹⁾ Způsob zpracování omítky se v západní a východní části stěny nápadně liší. Předěl mezi oběma způsoby zpracování tvořil románský pilastr v polovině délky lodi. Východně se jedná o omítku se značným podílem vápna, zběžně rovnanou utažením (zednickou lžící?), západně na omítce vizuálně též materiálové skladby není utažení nebo jiné rovnání zaznamenáno. Ve výkopu podél líce zdi však nebyla zachycena podlahová úroveň, která by s uvedenými jevy korespondovala.¹²⁾

Po sejmutí omítek z vnitřního líce barokního presbytáře byl v jeho zdivu zjištěn druhotně užitý materiál z rozebraných částí románské stavby.¹³⁾ V několika případech se v líci zdiva viditelně uplatnily opracované části kamenických článků. Ve čtyřech případech byly rozeznány prvky obloučkového podřímsí¹⁴⁾ (obr. 9), profilované krycí desky hlavic náležející snad sloupkům a pilastrům tribuny (obr. 10) a obtížně identifikovatelné zlomky dalších článků. Náhoda přála tomu, že zdobenou stranou byl do interiového líce obrácen druhotně užitý románský kvádr zdobený plochým reliéfem (obr. 11). Jeho analogií je motiv kříže na líci druhotně osazeného kvádru pocházející z blíže neznámého předchůdce gotického kostela Narození sv. Jana křtitele v Kostelci¹⁵⁾ (obr. 11b). Vznik tohoto kostela je rovněž spojován s působením

Obr. 5: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, pohled do severovýchodní části interiéru během stavebních prací údajně v roce 1912. Pod sejmutou omítkou je na severní zdi lodi patrné románské kvádrové zdivo. Líc zdi vlevo od kazatelny tvoří druhotně užitý románské kvádry smíšené s lomovým zdivem. Cihelná zazdívká zaslepila starší vstup na kazatelnu (snímek archivován u Obecního úřadu Svojšín).

Obr. 7: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, pohled podél severní zdi lodi směrem k východu. V popředí ve výkopu patka přízedního pilastru, na jehož hlavici dosedl oblouk arkády tribuny. Vzdálenější patka náležela pilastru, který členil severní stěnu lodi na dvě poloviny (foto J. Sommer).

Obr. 6: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, románský kvádrový interiérový líc severní zdi lodi s podřezávanými sparami (foto J. Anderle).

Obr. 8: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, pozůstatky mladší úpravy kvádrového zdíva vystouplým spárováním (foto J. Anderle).

kladrubského kláštera. Volnou paralelu jeho křížového motivu lze snad spatřovat i v mělkém dekorativním reliéfu čtvercové desky osazené vedle pravého ostění¹⁶⁾ portálu kostela v Kostomlatech pod Milešovkou (obr. 11c).

Výše uvedená zjištění potvrdila dřívější představu o uzavření románského kostela apsidou. Nálezem reliktu románské západní zdi lodi také doložila správnost úvahy o podobě tribuny, která po dovršení románského vývoje kostela spojovala řešení věžní a pavlačové.¹⁷⁾ Ze zachycených reliktních a jejich rozměrových vazeb lze zcela jednoznačně dovodit, že tribunu vynášela dvě pole křížových kleneb lehce obdélného půdorysu s mezilehlým pasem. Pas byl na východní straně sveden na střední podporu,¹⁸⁾ do níž se také sbíhaly oba oblouky arkád, jimiž se prostor pod tribunou otevíral do lodi. Oblouky čelní arkády dosedaly na bočních stěnách lodi na přízdeňní pilastry. Obdobné řešení lze předpokládat i u zaniklé západní strany lodi. Z ní se sice doposud zachoval jen nevysoký úsek zdiva pod ukrytý nynější podlahou, který byl odkryt nedávným výkopem. Skutečností, že střed západní stěny byl obsazen výběhy pasu a obou křížových kleneb také odpovídá poloha vstupu do přízemí věže.¹⁹⁾

Obr. 9: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, článek obloučkového podřímsí druhotně užitý v obvodovém zdivu barokního presbyteria (foto M. Falta).

Obr. 10: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, profilovaná krycí deska hlavice (?) druhotně užitá v barokní zdi oddělující presbyterium od severní sakristie (foto M. Hauserová).

Přesná poloha a další charakteristiky jižní zdi lodi zůstávají nepoznány, jakkoli můžeme předpokládat, že věž byla k lodi připojena víceméně souměrně. Polohu jižní zdi pro románskou etapu lze jen zpětně přibližně odhadovat podle stop mladšího zastřešení lodi (viz níže), které se zachovaly na východním boku věže.²⁰⁾

Zcela novou skutečnost, kterou nebylo možné odvodit z dříve zjevných stavebních souvislostí, představuje zjištění patky pilastru zhruba v polovině délky podélné stěny lodi. Podle polohy jeho patky lze dovodit, že obě podélné stěny lodi členila dvojice protilehlých pilastrů. Horní partie pilastrů však za současného stavu zůstala zakryta omítkou, a nebylo ji tedy možné prozkoumat. Je proto o ní možné uvažovat jen na základě analogií. Přirozeně se nabízí předpokládat, že na hlavících pilastrů mohl spočívat klenební pas a domýšlet se, že loď mohla být zaklenuta. Vzhledem k jeho poloze je zřejmé, že mohl vymezovat buď úseky klenby valené, nebo dvojici křížových kleneb téměř čtvercového půdorysu. Zvláště toto řešení má vedle několika analogií u nás pozoruhodně četné paralely v sousedním Německu a Rakousku.²¹⁾

Z našich příkladů je zjištěné situaci nejbližší uspořádání lodi románského bezvěžového²²⁾ kostela Stětí sv. Jana Křtitele v Praze-Dolních Chabrech. Rozměrově téměř identická loď, původně také v západní části opatřená pavlačovou tribunou, je rovněž v polovině délky členěna neúplně dochovanými pilastry. Postoj badatelů k výkladu vztahu podpor v polovině délky stěn ke způsobu zastropení chaberské lodi se stal předmětem diskuse již v době oživení zájmu o tuto stavbu v 70. letech minulého století v souvislosti s archeologickým výzkumem.²³⁾ Tato diskuse vymezila názorové pole, z něhož se

Obr. 11: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla: a – románský kvádr zdobený plochým reliéfem v druhotném uložení ve zdivu barokního presbyteria; b – Kostelec (okres Tachov), kostel Narození sv. Jana Křtitele, druhotně užitý kvádr s reliéfem (foto K. Nováček); c – Kostomlaty pod Měšovkou (okres Teplice), deska s reliéfem vedle ostění vstupního portálu (foto M. Hauserová).

i v současnosti mohou odvíjet úvahy o zastopení lodi kostela ve Svojšíně. V této západočeské lokalitě se však důrazněji než v zázemí románské Prahy prosazuje úvaha o souvislosti s křížově klenutými loděmi románských kostelů blízkého německého a rakouského příhraničí. Je však třeba vzít v úvahu i tu variantu, kdy vertikální článek (připora, pilastr nebo ležena) tvořil pouze výtvarný prvek rytmičující stěnu, aniž se kdy počítalo s jeho konkrétní tektonickou funkcí.²⁴⁾ Klenba ovšem mohla být zamýšlena, ale k jejímu provedení již nemuselo dojít. V úvahu o existenci zaklenutí je třeba vzít i zmíněný požár, který poznamenal spodní část interiérového líce románské severní zdi. Jeho výrazné stopy lze přičíst intenzivnímu žáru snad z hořícího krovu propadlého do lodi. K diskusi, zda se to mohlo stát po zřícení kleneb, nebo zda prostor lodi zůstal nezaklenut, zatím postrádáme argumenty. Napovědět by v tomto směru případně mohl stav vnitřního líce severní zdi lodi v zóně dnešních oken, pokud by byl někdy zbaven omítky.²⁵⁾ Podle dostupných známek požár přetrvala západní tribuna.²⁶⁾

Snad s touto událostí²⁷⁾ lze spojit zánik západního štítu lodi a stavbu nového krovu, jenž zanechal stopy na přilehlém boku věže. Z nich je jasné, že nové zastřešení náleželo stavbě, jejíž půdorysné parametry, co se týče lodi, zůstaly shodné s románským stavem před požárem.²⁸⁾

Uskutečněné odkryvy nemohly přispět k zjištění žádných přímých dokladů o uspořádání komunikace mezi přízemím lodi a tribunou ani k otevřeným otázkám etapizace výstavby. Již dříve naznačená paralela s řešením vnitřní komunikace v kostele

sv. Martina ve Všerubech proto zůstává stále aktuální²⁹⁾ stejně jako konstatování, že je třeba nadále brát v úvahu celé rozpětí škály komunikačních možností mezi schodištěm v tloušče jižní zdi a dalšími méně často doloženými variantami.³⁰⁾

Zjištěné výtvarné detaily i přes svoji zlomkovitost nepochybně nasvědčují o výpravnosti chrámové stavby a ještě důrazněji tak dokládají známou afinitu stavební podoby svojšinského kostela s benediktinským stavitelstvím. Podobu s kamenickou prací užitou ve všerubském kostele, na niž bylo již dříve poukázáno a pravděpodobně rovněž ovlivněnou z Kladrub,³¹⁾ znovu potvrzuje i profilace nově odkrytých krycích římsových desek. Jsou dokonce všerubským tvarově bližší, než profilace krycí desky hlavice sloupu ve svojšinském podvěží. Řešení indikující záměr buď přímo zaklenout prostor chrámové lodi, nebo alespoň uplatnit výtvarný efekt

Obr. 12: Svojšín, kostel sv. Petra a Pavla, románský stavební materiál druhotně užitý v barokním presbyteriu (foto M. Hauserová).

architektonických článků s tímto řešením spjatých, řadí svojšinský kostel k nejprestižnějším stavebním počínům nobility své doby. Dílčí výtvarné detaily dokumentované během stavebních prací ve Svojšíně navíc rozhojňují dokady vzájemného stavebního sepjetí románských staveb kladrubského okruhu.

Kromě hodnocení nálezů z hlediska jejich významu pro hlubší prokreslení poznatků o stavbě samotné je třeba připomenout, že se staly dalším potvrzením správnosti metody přístupu k interpretaci neúplně dochovaného stavebního díla na základě stavebních souvislostí, stop po zaniklých součástech a domýšlení podoby transformačních procesů, které původní stavbu proměnily do nynějšího stavu. Tento přístup vede k úplnějšímu využití výpovědi stavebního díla, než prostá evidence jeho dochovaných stavebních součástí.

Nezbývá než litovat, že okolnosti poznání této mimořádné stavby a jejího bezprostředního zázemí, kde lze důvodně očekávat archeologicky významné souvislosti se sídlem velmožského rodu pánů ze Svojšína, v rozhodujících okamžicích nedávných terénních úprav přály spíše náhodným, odborně nekoordinovaným a nekoncepčním zásahům.³²⁾

LITERATURA A PRAMENY

- Anderle, J. 1998: Otázky vztahů mezi stavbami hradů Volfštejna a Valdeku, *Archaeologia historica* 23, 399–408.
- Anderle, J. – Smitka, J. 2004: Hradní kostel sv. Jana Buriana ve Velkém Boru, in: *Dějiny staveb* 2004, Plzeň, 15–24.
- Anderle, J. 2010: Hlavní etapy středověkého vývoje kostela Narození Panny Marie ve Staré Plzni, in: *Dějiny staveb* 2010, Plzeň, 169–183.
- Anderle, J. 2010: Kostel Narození P. Marie ve starém Plzenci, in: *Dějiny staveb* 2010, Plzeň.
- Foster, L. 2006: Kostel Všem svatých v Horšově pod archeologickým dozorem, *Zprávy památkové péče* 66/2006/4, s. 298–300.
- Hauserová, M. – Nováček, K. – Čechura, M. – Falta, M. 2011: Románský kostel sv. Petra a Pavla ve Svojšíně, *Průzkumy památek* XVIII, č. 1, 5–30.
- Ječný, H. 2011/12: Kostel sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech, in: *Staletá Praha* XXVII, s. 5–13.
- Kaigl, J. 2007: Románské drobnosti z Bukovce a Úboče, in: *Zprávy památkové péče*, roč. 67, č. 6, s. 460–469.
- Libal, D. 2001: Problémy a souvislosti vzájemných vztahů po obou stranách česko-bavorských hranic. Střední Evropa. *Revue pro středoevropskou kulturu a politiku* 17, č. 107, s. 114–116.
- Nováček, K. a kol. 2011: Kladrubský klášter 1115–1421, osídlení – architektura – artefakty, Plzeň.
- Procházka, Z. 2003: Nové letopočty v dějinách hradů Plzeňského kraje, in: *Dějiny staveb* 2003, Plzeň, 144–175.
- Radová-Štiková, M. 1977: Románské stavitelství, učební text fakulty architektury ČVUT v Praze, Praha.
- Rayman, N. 2011: Svojšín, Odvlhčení kostela sv. Petra a Pavla, *Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu, Muzeum Českého lesa v Tachově, Tachov*.
- Škabrada, J. – Anderle, J. 1991: Příspěvek ke stavebně technické charakteristice románských věží, *Muzejní a vlastivědná práce* 29, č. 4, 224 až 234.
- Tryml, M. 2011: Kostel Stětí sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech, Praha.

POZNÁMKY

- 1) M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, Románský kostel sv. Petra a Pavla ve Svojšíně, *Průzkumy památek* XVIII, č. 1, 2011, s. 5 až 30.
- 2) N. Rayman, Svojšín. Odvlhčení kostela sv. Petra a Pavla. *Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu, uložena v Muzeu Českého lesa v Tachově. Tachov* 2011, s. 4 – uvádí se, že výkop proběhl bez účasti archeologa.
- 3) Na místě podlahy apsidy shledáváme plochu upravenou do roviny maltou s drobnými lomovými kameny a lokálně také se zlomky cihel, z nichž jeden. Jeden z nich byl pro zdejší toto použití přisekan podle tvaru vnitřního líc. Kdy se cihly dostaly na své místo, není jasné. Ani nevíme, zda se doba jejich umístění shoduje se vznikem zmíněné rov-

- né plochy, jak naznačuje výsledek obhlídky. V zásypu nad touto úrovní byla nalezena „kúrka“ prežovské krytiny, již neumíme blíže datovat a spolu s ní také zlomky cihlových dlaždic – „topinek“.
- 4) M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 17–18.
 - 5) Část této plenty v nepatrném rozsahu viditelná před sejmutím omítek vedla v M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1. k domněnce, že celý vnitřní líc románské zdi mohl být připlentován. Tento opatrný předpoklad se však nepotvrdil.
 - 6) Původu zdicího materiálu na stavbách kladrubského klášterního okruhu se podrobně věnují K. Nováček a J. Adámek v K. Nováček a kol., *Kladrubský klášter 1115–1421, osídlení – architektura – artefakty. Plzeň* 2011, s. 182.
 - 7) Oblouk zprostředkovával spojení části tribuny využívající interiéru věže s její pavlačovou částí vyloženou do prostoru lodi. Vyobrazení okosené profilace patky oblouku v M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, obr. 11.
 - 8) Stopy tohoto požáru, který zničil v pořadí již přinejmenším druhý krov nad románskou lodí, byly zachyceny i v podstřeší lodi a jsou podrobně popsány v M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 11.
 - 9) K nejlépe zachovaným náleží stejný způsob dodatečného přespárování románského kvádrového zdiva provedené v rámci gotické přestavby na venkovním lici severní zdi lodi románského kostela sv. Jiljí v Milevsku.
 - 10) Viz M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 21, obr. č. 30.
 - 11) Bez zjištěných souvislostí v terénu ji nelze bez rozpaků označit za podlahu.
 - 12) Ze starších podlah byla ve výkopu rozlišena jediná, a to v hloubce 8 cm pod dnešní dlažbou. Skládala se z cihlových dlaždic, které měly ve východním dílu loď formát 26/26/5 cm, na západě 18/18/4,5 cm. Zda to souvisí s výše uvedeným stavem omítek, není potvrzeno. Rozdílná povaha dlaždic by mohla vytvářet dojem dodatečného zadláždění po vyrovnání úrovní v lodi. Představě provozu v lodi se ale přiči domnělá možnost, že by západní díl měl někdy po zrušení románského stavu podlahu zcela výrazně výše proti východnímu, jak by se z daných indicií mohlo domýšlet. Řešením by snad mohl být předpoklad, že v západním dílu byly vytvořeny stupně pod lavicemi, přilehlé k obvodovým zdem, zatímco komunikační partie zachovávaly všude v lodi jednotnou úroveň.
 - 13) Nálezy druhotně užitého materiálu, které byly během předchozí opravy pozorovány z vnějšku presbyteria a jižní části lodi, jsou popsány v M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 24, obr. 35–41.
 - 14) Patří mezi něj díl obloučkového vlysu, na jehož 70 cm délce není zaznamenána případná křivost, která by dovolila jednoznačně spojit prvek s konstrukcemi apsidy.
 - 15) K. Nováček a kol., o. c. v pozn. 6, s. 150–51. Stejného rodu je zřejmě i rytý reliéf s křížovým motivem druhotně osazený ve vnějším lici kostela v Bukovci, viz J. Kaigl, *Románské drobnosti z Bukovce a Úboče, Zprávy památkové péče* 67, č. 6, 2007, s. 460–469. Autor se zmiňuje i o dalším rytém motivu v interiéru věže.
 - 16) Není bez zajímavosti, že reliéf s křížem z Kostelce byl ve své druhotné poloze užit rovněž vedle pravého ostění nedle portálu.
 - 17) M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 19.
 - 18) Snad sloup, jehož hlavicí mohla náležet římsová deska zjištěná v druhotné poloze ve zdivu barokního presbyteria.
 - 19) Časovou prodlevu mezi výstavbou západní štítové zdi a přístavbou věže není za daného stavu možné určit. Známé příklady věží přiložených na spáru k západní štítové zdi lodi zejména ve svých důmyslných variantách s vynášecími pasy dokládají, že s výstavbou západní věže se přinejmenším v těchto případech počítalo, i když pochopitelně nemusela bezprostředně následovat po výstavbě lodi. Západní vstupy do lodí vlastnických tribunových kostelů jsou velmi vzácné: např. románský kostel sv. Jana Buriana ve Velkém Boru (J. Anderle – J. Smitka, *Hradní kostel sv. Jana Buriana ve Velkém Boru*, in: *Dějiny staveb*. Plzeň 2004, s. 15–24); sv. Kliment ve Staré Boleslavi (další vstup je zde situován v podélné stěně lodi) a snad i kostel Všem svatých v Horšově (L. Foster, *Kostel Všem svatých v Horšově pod archeologickým dozorem, Zprávy památkové péče* 66, č. 4, 2006, s. 298–300) nebo kostel Narození P. Marie ve Starém Plzenci (J. Anderle, *Hlavní etapy středověkého vývoje kostela Narození Panny Marie ve Staré Plzni*, in: *Dějiny staveb*. Plzeň 2010, s. 169–183).
 - 20) M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, vyobrazení otisku štítu lodi obr. 12 a 13.
 - 21) Vyskytují se přitom varianty s pasem uloženým na pilastrech nebo na konzolách. Srovnávací materiál nejnějnější: D. Libal, *Problémy a sou-*

vislosti vzájemných vztahů po obou stranách česko-bavorských hranic, Střední Evropa 17, č. 107, Revue pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2001, s. 114–116.

- 22) Srovnání kostela se západní věží (Svojšín) s kostelem bezvěžovým považují autoři přes zjevnou vzhledovou odlišnost obou řešení za opodstatněné. Vycházejí přitom z předpokladu, že pořízení věže lze chápat především jako projev zvýšeného standardu stavebního počínu, jehož mohlo být dosaženo buď v rámci jediné etapy výstavby, nebo s různými prodlevami. U některých staveb se na tuto součást rezignovalo. Tato skutečnost však nemusela mít dopad na řešení chrámové lodi samotné.
- 23) Rekonstrukci jeho původní podoby se zabývala nejdříve M. Radová-Štiková, Románské stavitelství. Učební text fakulty architektury ČVUT. Praha 1977, s. 99. Navrhla řešení s příčným pasem vynášejícím vazbu krovu s malým sklonem. Autorka vycházela z představy úspěšných románských staveb vycházejících z mediteránní tradice s prostorem lodi otevřeným do krovu. Jedním z důvodů návrhu tohoto řešení byla i okolnost, že chaberské pilasty jsou v porovnání se známými variantami pasů z románských kostelů klenutých dvojicí křížových klenb relativně subtilní (subtilita pilastrů je ostatně nápadná i ve Svojšíně). Tato motivace nebyla zřejmě zjevná H. Ječným, který s názorem neopřevláděně polemizoval (autorův text z r. 1980 uveřejněn poprvé jako: H. Ječný, Kostel sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech, Staletá Praha XXVII, č. 2, 2011, s. 5–13). Aktuální stadium představy o podobě interiéru kostela naposledy předvedl M. Tryml, Kostel Stětí sv. Jana Křtitele. Praha 2011, s. 6, kde akceptoval staší rovněž ne zcela přesvědčivou rekonstrukci J. Josefíka, která navrhuje řešení s plochým trámovým stropem. K uložení trámů rovnoběžných s podélnou osou kostela je využita rubová strana středního pasu (K tomuto uložení však nevede přímý technický důvod, protože šířka lodi je prakticky stejná jako polovina délky lodi. Uložení trámů na střední pas není nezbytností, ale pouze možnou variantou.). O románském zaklenutí autor neuvažoval, ačkoliv již V. Mencl uvedl chaberský kostel do souvislosti se skupinou kostelů zaklenutých dvěma poli křížových klenb oddělených od sebe pasem na příločkách nebo konzolách zniklých dle jeho názoru pod vlivem Bavorska a Horní Falce (literaturu shrnuje H. Ječný, o. c. v této pozn. výše).

K dalším známým příkladům kostelů se stěnami lodi členěnými dvojicí lezén určených zřejmě k uložení mezilehlého pasu náleží především zaniklý kostel sv. Linhartů v Praze na Starém Městě z 2. poloviny 12. stol., kostel sv. Martina ve zdi, kostel sv. Martina v Radomyšli a další. Do této skupiny byl však na základě mylné interpretace (jak bude ukázáno na jiném místě) zařazen i kostel v Řečanech. Přesná datace jeho svěcení využívána dosud jako opora datace kostelů s loděmi dělenými příčným pasem není tedy do budoucna pro jejich časové zařazení směřující.

- 24) Potvorov – koutové přípory v sousedství triumfálního oblouku, Vinec – přípory v apsidě.
- 25) Právě zde může situaci výrazně osvětlit průzkum omítek a zdíva, který by měl být jasně cílen na ověření těchto okolností.
- 26) Výskyt římsových desek ve zdivu presbyteria může napovídat tomu, že tribuna byla rozebrána až v souvislosti s barokní přestavbou.
- 27) Jak bylo ukázáno v M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, první stratigraficky zařaditelné požárové stopy na východní stěně věže zanechal až požár krovu vybudovaného po zániku románského západního štítu. Nelze však pochopitelně vyloučit, že příčinou zániku tohoto štítu bylo poškození vyvolané požárem prvního románského krovu. Jeho stopy však neumíme odlišit.
- 28) Sklon střešních pultů okolo 45° může být spíše než jako výraz slohové příslušnosti dán do souvislosti se snahou respektovat okna spodního patra zvonice. Nicméně je třeba zároveň pamatovat, že v řadě případů tato okolnost zjevně na překážku nebyla. Poslední obhlídka ukázala, že vrcholová vaznice tohoto krovu byla osazena do díry po nosníku románského lešení.
- 29) M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 22. Stopy situace v jihozápadním koutě lodi, které by mohlo napomoci tuto domněnku potvrdit, by mohl odkrýt již jen archeologický výzkum. Doklady vedení ramene schodiště zanikly se zbořenou západní a jižní zdi románské lodi.
- 30) M. Hauserová – K. Nováček – M. Čechura – M. Falta, o. c. v pozn. 1, s. 28.
- 31) K. Nováček a kol., o. c. v pozn. 6, s. 144–176, kde shrnuta i starší literatura.
- 32) Bez dokumentace dovolující kritické vyhodnocení nálezu zůstaly i výkopy, které byly podniknuty v souvislosti úpravou zahrady severně od kostela. Tato akce probíhala v létě 2008. Byly vykopány výrazné úseky zdiva severně od románské severní stěny lodi, z nichž pouze část lze zřejmě přičíst starší linii hřbitovní zdi. N. Rayman, Svojšín. Parková úprava okolí zámku. Nálezová zpráva č. j. 9/08, uloženo v Muzeu Českého lesa v Tachově. Tachov 2008.

WEITERE ERMITTLUNGEN ZUR ROMANISCHEN GESTALT DER KIRCHE IN SVOJŠÍN

Der Kirche in Svojšín (Schweissing, Bez. Tachov, Pilsner Kr.) wurde jüngst eine gründliche Studie gewidmet (Hauserová-Nováček-Čechura-Falta 2011). Zufälligerweise gleichzeitig mit ihrer Vollendung erfolgte auch eine Teiletappe der Kirchenrenovierungsarbeiten. In ihrem Rahmen im Juli 2012 unter den höchst außergewöhnlichen und in ihren Folgen für das Denkmal nicht zu günstigen Umständen wurden die baulichen Situationen freigelegt, die aber die in dem vorliegenden Beitrag entwickelten Betrachtungen weiterführten und zu ihrer Ergänzung beitrugen.

Im Innenraum der Kirche wurde die Putzschicht vom Anfang des 20. Jahrhunderts an der unteren Partie der romanischen Nordmauer entfernt. Ebenso verschwand auch der Verputz am Großteil des Barockpresbyteriums. Das Mauerhaupt des romanischen Quadermauerwerks samt der authentischen Fugung wurde mit den Spuren nach Putzabmeißeln beträchtlich beschädigt. In der Länge des ganzen Schiffs grub man entlang der Nordmauer ohne Teilnahme eines Archäologen einen halbes Meter breiten und 60 cm unter die heutige Pflasterung tiefen Schlitz. In der an die Nordostecke des romanischen Kirchenschiffs angeschlossenen Sakristei legte man bei der nachfolgenden Flächenabdeckung den Grundriss vom nördlichen Abschnitt der beim Barockumbau der Kirche abgerissenen Apsis frei. Der Fund befand sich an der Stelle, wo die Reste in der oben zitierten Studie aus dem Jahr 2011 vorausgesetzt wurden. Die in einem Graben in der Nordwestecke des Innenraums des heutigen Kirchenschiffs festgestellte Situation bestätigte die Existenz und Lage der Westmauer des romanischen Kirchenschiffs. Aus den baulichen Zusammenhängen setzte man ihre Lage an dieser Stelle voraus, obwohl sie über der Erdoberfläche ganz verschwunden ist. Unter dem Niveau des heutigen Fußbodens legte man ihren Abschnitt frei, der mit der fast in voller Höhe erhaltenen romanischen Nordmauer verbunden war. Die Spur nach dem Anschluss der westlichen Schiffsmauer an die stehende Nordmauer wurde mit Ziegeln verblendet.

Das innere Mauerhaupt der Schiffsnordmauer gliederte ein Paar von romanischen Pilastern. In der Ausgrabung legte man ihre Füße mit anschließenden verblendeten Negativen ihrer Schäfte frei. Der westliche Pilaster war ohne Zweifel ein Teil des vorausgesetzten pawlatschenförmigen Teils der verschwundenen Empore, der andere teilte das Schiff annähernd in zwei Hälften. Seine Lage berechtigt eine Überlegung von der Absicht das Schiff mit zwei (wohl Kreuzgewölbe-) Jochen mit einem Gurtbogen zwischen ihnen zu wölben. Das Ausmaß der entfernten Putzflächen erlaubte nicht die Beurteilung, ob das romanische Raumkonzept der Kirche in Svojšín nur beim Motiv der vertikalen Gliederung der Wand mit einem Pilaster ohne weitere Beziehung zur Kirchenschiffsüberdeckungsweise blieb oder ob das Schiff mit Ausnutzung der Pilaster als der deutlicher gemachten Stützen des Gurtbogens und der zusammenhängenden Gewölbeausläufe überwölbt war. Neben den einheimischen Parallelen erinnern die Autoren im Beitrag auch die aus benachbartem Bayern bekannten, mit zwei Jochen Kreuzgewölbe gewölbten Schiffe der romanischen Kirchen.

Die im Mauerwerk vom Barockumbau sekundär verwendeten Steinmetzdetails bezeugen ohne Zweifel trotz ihrem fragmentarischen Charakter die Ausstattung des Kirchenbaues und belegen somit noch eindrucksvoller die bekannte Affinität der Baugestalt der Kirche in Svojšín mit der Bautätigkeit der Benediktiner. Die Ähnlichkeit mit der schon erwähnten Steinmetzarbeit in der Kirche von Všeruby (Wscherau, Bez. Pilsen-Nord), die wahrscheinlich auch vom Umkreis aus dem nahen Benediktinerstift Kladruby (Kladrau, Bez. Tachov) beeinflusst war, bestätigt wieder die Profilierung der jüngst freigelegten Gesims-Deckplatten. Die sind sogar denen aus Všeruby in ihren Formen näher als die Profilierung der Deckplatte vom Säulenkapitell im Turmerdgeschoss in Svojšín. Die die Absicht den Kirchenschiffsraum entweder zu wölben oder den gestalterischen Effekt der mit der Lösung zusammenhängenden architektonischen Glieder zur Geltung kommen zu lassen indizierende Lösung ordnet die Kirche in Svojšín zu den vornehmsten architektonischen Unternehmen des damaligen Adels ein. Die während der Bauarbeiten in Svojšín dokumentierten Details bereichern darüber hinaus die Belege der gegenseitigen Beziehung der romanischen Bauten vom Kladrauer Sprengel.

Neben der Wertung der Funde aus dem Blickpunkt ihrer Bedeutung für das tiefere Begreifen der Erkenntnisse vom Bau selbst die ermittelten Fakten wurden zu einer weiteren Bestätigung der Berechtigung der Methode des Ergreifens der Deutung eines nicht vollkommen erhaltenen

Bauwerkes anhand der baulichen Zusammenhänge, Spuren nach den verschwundenen Teilen und Nachdenken über die Gestalt der Transformierungsprozesse, die den ursprünglichen Bau in die heutige Gestalt umgewandelt haben. Diese Erfassung führt zum vollkommeneren Verständnis der Aussage eines Bauwerkes eher als eine bloße Evidenz über ihre erhaltenen Bauteile.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Svojsín (Schweissing, Bez. Tachov [Tachau], Pilsner Kr.), Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Schema vom Grundriss und dem Längsschnitt mit Blick nordwärts. Schwarz – das belegte, stratigraphisch älteste romanische Mauerwerk. Im Grundriss grau – hypothetisch vorausgesetztes Mauerwerk (genaue Lage der Schiffsüdmauer und Ausmaß der Apsis sind nicht bekannt); mögliche Wölbungsweise ist angedeutet. Im Längsschnitt grau – Spuren nach entfernten romanischen Baugliedern anhand der Feststellung an der Schiffs-nordwand (mit Verwendung der Planunterlage von M. Falta [2011] Aufnahme und Zeichnung J. Anderle).

Abb. 2: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, a – Blick in den Innenraum (Foto J. Sommer); b – Blick in die Schiffs-nordwestecke, das bei der schonungslosen Putzentfernung deutlich beschädigte Mauerhaupt der romanischen Mauer. Spuren nach der abgerissenen westlichen romanischen Schiffs-mauer (links), der angesetzten Kreuzgewölbekappe und dem Wandpilaster der Emporenarkade (rechts) mit Ziegeln verblendet (Foto J. Anderle); c – Schiffs-nordmauer, Teilgrundriss und Blick vom Innenraum zu. Im Schnitt das älteste romanische Mauerwerk schwarz, das dazu angeschlossene grau, Barockmauerwerk braun. Hellere Braunfarbe an der Ansicht zeigt die barockzeitige Ausmauerung der Spuren nach den verschwundenen romanischen Konstruktionen, orange-farbiger Pfeil zeigt zur Zone mit ausdrucksvollen Brandspuren. Der unberührte Teil vom Triumphbogen der romanischen Etappe ist lediglich ein beschädigter Steinquader in der Nordostecke des Kirchenschiffs (im Bild rechts, Aufnahme und Zeichnung J. Anderle).

Abb. 3: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, a – freigelegter Mauerwerksabschnitt von der romanischen Apsis in der nördlichen Sakristei am Barockchor (Foto J. Sommer); b – Apsisbogen, Innenteil (Foto J. Anderle).

Abb. 4: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Blick entlang der Nordmauer in der Richtung zum Turm hin. Die Grabung legte unter dem Fußboden Rest der vorausgesetzten und über der Erdoberfläche schon verschwundenen romanischen Kirchenwestmauer frei (Foto J. Anderle).

Abb. 5: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Blick in den nordwestlichen Teil des Innenraums während der Bauarbeiten, angeblich 1912. Unter dem abgeschlagenen Verputz deutliches romanisches Quadermauerwerk. Das Mauerhaupt links von der Kanzel aus den sekundär verwendeten Steinquadern mit Bruchstein. Die Ziegelvermauerung verblendete den älteren Kanzelzugang (Foto, archiviert beim Gemeindeamt Svojsín).

Abb. 6: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Schiffs-nordmauer, inneres Mauerhaupt mit Fugung (Foto J. Anderle).

Abb. 7: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Innenraum, Blick ostwärts entlang der Schiffs-nordmauer. Im Vordergrund in der Grabung der Fuß vom Wandpilaster, auf dessen Kapitell der der Emporenarkadenbogenlauf aufgesetzt war. Der entferntere Pilasterfuß gehörte dem Pilaster, der die Nordwand in zwei Hälften teilte (Foto J. Sommer).

Abb. 8: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Reste der späteren Quadermauerhauptgestaltung mit plastischer Fugung (Foto J. Anderle).

Abb. 9: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, Bogenfriesteil, sekundär im Umfassungsmauerwerk des Barockpresbyteriums verwendet (Foto M. Falta).

Abb. 10: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, profilierte Deckplatte von einem Kapitell(?), sekundär in der barockzeitigen Mauer zwischen dem Presbyterium und der Sakristei verwendet (Foto M. Hauserová).

Abb. 11: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus: a – romanischer Steinquader mit flachem Relief, sekundär in das Mauerwerk des Barockpresbyteriums eingemauert; b – Kostelec (Bez. Tachov), Kirche der Geburt Johannes d. T., der sekundär verwendete Steinquader mit einem Relief (Foto K. Nováček); c – Kostomlaty pod Milešovkou (Kostenblatt, Bez. Teplice [Teplitz-Schönau]), Reliefplatte neben dem Eingangportalgewände (Foto M. Hauserová).

Abb. 12: Svojsín, Kirche d. hl. Petrus und Paulus, romanisches Baumaterial, sekundär verwendet im Barockpresbyterium (Foto M. Hauserová).

(Übersetzung J. Noll)

NOVÉ POZNATKY KE STAVEBNÍMU VÝVOJI KOSTELA SV. JANA KŘTITELE V KURDĚJOVĚ

PETRA DOHNALOVÁ – JIŘÍ BLÁHA

V roce 2008 byla zahájena oprava opevněného farního kostela sv. Jana Křtitele v jihomoravském Kurdějově. V průběhu sanace zdiva došlo k odstranění vnějších i vnitřních omítek v úrovni soklu po obvodu celé stavby. Při souběžně probíhajícím operativním průzkumu a dokumentaci odkrytých náleзовých situací vyvstala řada otázek souvisejících se vzájemnými stratigrafickými vztahy obnaženého zdiva presbytáře, transeptu, věže, lodi kostela, ale také kamenných opěráků dokládajících postupné vybavování stavby klenbami. Ve snaze o lepší poznání objektu byly proto následně prozkoumány i další související situace, především v podkroví kostela.¹⁾ Velmi zajímavé poznatky přineslo dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků z krovů nad lodí a presbytářem.²⁾ Ukázalo se, že se zde dochovaly významné pozůstatky starších tesařských konstrukcí svědčících o postupných proměnách vzhledu stavby v průběhu takřka celé druhé poloviny 15. století. Díky množství prázdných dlabů a dalších stop zjištěných na druhotně použitých prvcích jsme se mohli pokusit o rekonstrukci podoby středověkého zastřešení kostela. Jako podklad pro zakreslení náleзовých situací a hypotetických rekonstrukcí bylo využito verifikované stavební zaměření z 80. let 20. století, vyhotovené ještě před statickým zajištěním kleneb a obvodového zdiva.³⁾

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Obec Kurdějov (okres Břeclav) se rozprostírá v hlubokém údolí končících výběžků Ždánického lesa severovýchodně od Hustopečí. První dochovaná písemná zmínka o vsi pochází z roku 1286, kdy opat Dětrich koupil pro klášter v Zábrdovicích dva lány v Kurdějově (Curdieow) od Lva a Katolda z Boleradic.⁴⁾ Majetky, které zábrdovický pre-

Obr. 1: Kurdějov (okres Břeclav), výřez z tzv. císařského otisku mapy státního katastru z roku 1827 (ČÚZK Praha).